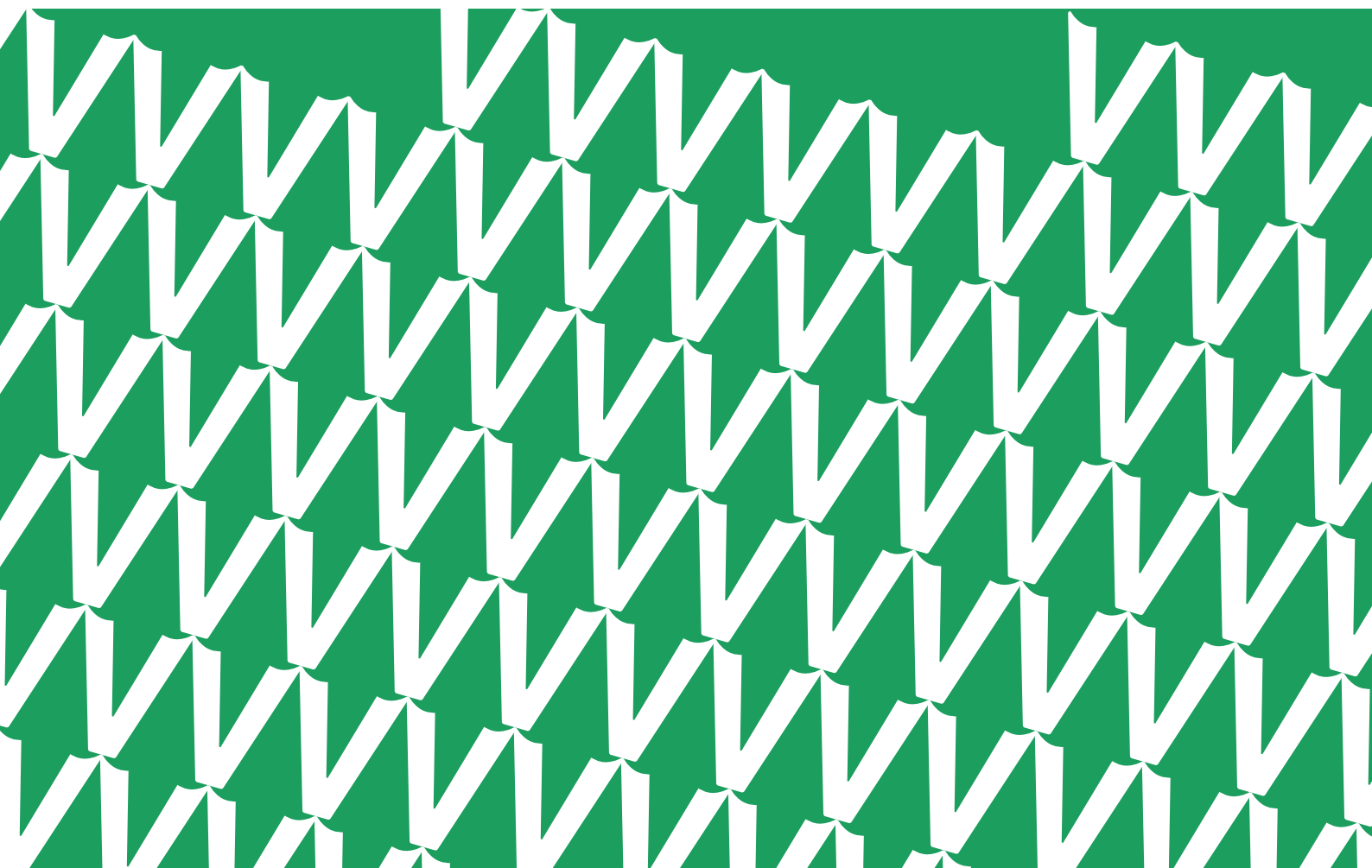

TEORIE A DIDAKTIKA SPORTOVNÍCH HER 3

Organizace a pořádání turnajů
ve sportovních hrách

Karel Hůlka
Jan Bělka
Pavel Háp
Michal Hrubý
Katarína Hápová

Teorie a didaktika sportovních her 3

Organizace a pořádání turnajů
ve sportovních hrách

Karel Hůlka, Jan Bělka, Pavel Háp,
Michal Hrubý, Katarína Hápová

Univerzita Palackého v Olomouci
Fakulta tělesné kultury

Teorie a didaktika sportovních her 3

Organizace a pořádání turnajů
ve sportovních hrách

Karel Hůlka, Jan Bělka, Pavel Háp,
Michal Hrubý, Katarína Hápová

Olomouc 2024

Odborní recenzenti:

Mgr. Klára Sovová

Mgr. Lucie Fabíková

Kolektiv autorů:

Jan Bělka, Karel Hůlka, Pavel Háp, Michal Hrubý, Katarína Hápová

Neoprávněné užití tohoto díla je porušením autorských práv a může zakládat občanskoprávní, správněprávní, popř. trestněprávní odpovědnost.

1. vydání

© Karel Hůlka, Jan Bělka, Pavel Háp, Michal Hrubý, Katarína Hápová, 2024

© Univerzita Palackého v Olomouci, 2024

ISBN 978-80-244-6462-6 (print)

ISBN 978-80-244-6463-3 (online: iPDF)

Obsah

1	Úvod	7
2	Sportovní instituce a soutěže	8
2.1	Tvorba harmonogramu soutěže ve sportovních hrách.....	9
2.2	Propozice soutěží, turnajů, utkání.....	14
2.3	Soutěže ve sportovních hrách na základních a středních školách v ČR.....	15
3	Právní odpovědnost pořadatele sportovní akce	18
3.1	Právní odpovědnost.....	18
3.2	Základní právní normy obsahující povinnosti pořadatele sportovní akce.....	19
3.3	Právní následky porušení právních norem.....	23
4	Pravidla vybraných sportovních her brankového typu	25
4.1	Pravidla házené.....	25
4.2	Pravidla miniházené a její modifikace.....	32
4.3	Pravidla florbalu.....	36
4.4	Pravidla fotbalu.....	43
4.5	Pravidla futsalu.....	45
4.6	Pravidla basketbalu.....	53
4.7	Pravidla FIBA 3×3.....	59
4.8	Pravidla ultimate frisbee.....	62
4.9	Pravidla ragby.....	65
4.10	Pravidla touch rugby.....	68
4.11	Pravidla kin-ballu.....	68
4.12	Pravidla amerického fotbalu.....	70
4.13	Pravidla flag fotbalu.....	72
4.14	Pravidla tchoukballu.....	73
5	Pravidla vybraných pálkových sportovních her	77
5.1	Vybraná pravidla softballu.....	77
5.2	Pravidla teeballu.....	82
6	Pravidla vybraných síťových sportovních her	84
6.1	Pravidla volejbalu.....	84
6.2	Pravidla nohejbalu.....	95

6.3	Pravidla badmintonu	100
6.4	Pravidla Crossmintonu	103
6.5	Pravidla Ringa	106
7	Referenční seznam	110
8	PŘÍLOHY	112
	Příloha 1 Bergerovy tabulky pro organizaci turnajů	112
	Příloha 2 Rozlosování turnaje na jednom hřišti pro 3, 4, 5, 6 a 9 týmů .	113
	Příloha 3 Rozlosování – „pavouk“	114
	Příloha 4 Zápisy o utkání vybraných sportovních her	120

1 Úvod

Sportovní hry patří dlouhodobě mezi nejoblíbenější pohybové aktivity dětí jak na úrovni klubové, tak školní. Vznikají další nové sportovní hry, které rozšiřují spektrum možných dalších zábavných pohybových aktivit.

Předložená publikace má studentům a učitelům tělesné výchovy, trenérům a pedagogům volnočasových aktivit dětí přiblížit organizaci turnajů, utkání ve sportovních hrách. Další částí publikace je ucelený přehled základních pravidel z vybraných sportovních her včetně jejich modifikací pro menší děti nebo pro potřeby školní výuky.

2 Sportovní instituce a soutěže

Pro rozvoj každé sportovní hry má založení řídicí instituce (asociace, federace, unie) naprosto klíčovou úlohu. Tyto instituce zaštiťují na svém či organizačním stupni – celosvětový, kontinentální, národní, regionální – v dané sportovní hře mistrovství světa, mistrovství Evropy, národní ligy a množství dalších různých mistrovských a pohárových soutěží. Tyto organizace pečují zpravidla o jedinou sportovní hru (např. stolní tenis) nebo o několik příbuzných sportovních her (např. pozemní hokej a halový pozemní hokej).

Vedle těchto sportovních institucí jsou ale také organizace, které mají **multi-sportovní** charakter. Nejvýznamnější z nich je bezesporu Mezinárodní olympijský výbor (International Olympic Committee – IOC). Na programu letních olympijských her v roce 2004 v Aténách byly ze sportovních her:

- házená (od 1972),
- basketbal (od 1936),
- vodní pólo (od 1900),
- fotbal (od 1900),
- volejbal (od 1964) a plážový volejbal (od 1996),
- pozemní hokej (od 1908),
- tenis (od 1896) a stolní tenis (od 1988),
- badminton (od 1992),
- baseball (od 1992) a softball (od 1996).

V roce 2020 přibyl jako poslední na seznam basketbal 3×3. Na programu zimních olympijských her je pak lední hokej (od 1920) a curling (od 1924). European Olympic Committees (EOC) organizuje v sudých letech letní i zimní olympijské festivaly mládeže (EYOF). Na všech z nich se objevují také turnaje ve sportovních hrách, které jsou na olympijském programu.

Kromě olympijských her je ale celá řada jiných světových soutěží, které mají na programu řadu sportů včetně sportovních her. Můžeme je rozlišit podle geografického nebo resortního hlediska.

Podle **územního hlediska** jsou to například Světové hry (World Games), které pořádá Mezinárodní asociace světových her (International World Games Association – IWGA) ve čtyřletých cyklech pro neolympijské sporty. Na program Světových her 2005 v německém Duisburgu se dostalo celkem 40 sportovních odvětví. Mezi nimi ze sportovních her plážová házená, korfbal, netball, ultimate, ragby v sedmi, americký fotbal, faustball, squash, racquetball. Pořádány jsou také kontinentální Africké hry, Panamerické hry. Příkladem multisportovní soutěže s vazbou pouze na určitý historický region jsou Hry středomořských zemí (Comité International des Jeux Méditerranéens – CIJM).

Podobně je tomu u soutěží podle **resortního hlediska**. Své univerziády a mistrovství světa mají **vysokoškoláci** (Federation Internationale du Sport Universitaire FISU). Světové a evropské soutěže se sportovními hrami mají rovněž **středoškoláci** (International School Sport Federation – ISF), **starší sportovci – veteráni** (International Master Games Association – IMGGA), **vojáci** (Conseil International du Sport Militaire – CISM), **policisté** (Union Sportive des Polices d'Europe (USPE), **železničáři** (Union Sportive Internationale des Cheminots – USIC) či **katolíci** (Fédération Internationale Sportive de l'Enseignement Catholique – FISEC) a další.

Zdravotně postižení sportovci mají své paralympiády, deaflympiády a speciální olympiády. Federace jednotlivých sportovních her většinou s těmito multisportovními organizacemi spolupracují. Navíc se sdružují do dalších společných institucí. Vedle IOC a IWGA to je například General Association of International Sports Federation (GAISF) a řada dalších.

2.1 Tvorba harmonogramu soutěže ve sportovních hrách

Herní harmonogram turnaje

Na začátku pořádání turnajů si musíme určit, jakým herním systémem se bude hrát (vyřazovací pavouk, systém „každý s každým“ nebo kombinace obou systémů). Příklady rozlosování jsou v přílohách 1–3 v této publikaci. Pokud máme málo času, nebo chceme okamžitě zažít maximální napětí, můžeme rovnou uspořádat play-off. Vylosujeme dvojice soupeřů a poražený vždycky vypadne, zatímco vítězové postoupí dál. Riziko je, že se mohou setkat na začátku proti sobě hned dva nejlepší hráči nebo týmy. Spravedlivější princip představuje systém každý proti každému. Takto probíhá velké množství celoročních soutěží ve sportovních hrách.

Ke spravedlivému a systematickému rozlosování pořadí utkání (herní harmonogram) pro dlouhodobé soutěže se používají Bergerovy nebo Frončekovy tabulky.

Bergerovy tabulky

Na přelomu 19. a 20. století žil v Rakousku šachista a sportovní teoretik Johann Nepomuk Berger, který popsal řadu způsobů, jak najít nejlepšího účastníka nebo tým. Herní harmonogram, který dneska používají nejlepší fotbalové ligy, nese jeho jméno: Bergerovy tabulky.

Bergerovy tabulky označují **každou jednotku** (individuálního hráče, dvojici hráčů nebo tým apod.) **jedním číslem**. Například 1 : 2 znamená, že proti sobě nastoupí čísla 1 a 2. Při lichém počtu účastníků má každý jedno kolo na odpočinek, protože zrovna postrádá protihráče. Bergerovy tabulky jsou pro 3 až 24 týmů nebo hráčů.

Frončekovy tabulky

Frončekovy tabulky jsou statistická metoda vyvinutá českým profesorem matematiky Daliborem Frončkem na univerzitě v americké Minnesotě. Metoda se využívá pro losování dlouhodobých sportovních ligových soutěží. Současně překonává předchozí systém losování, tzv. Bergerovy tabulky. Nejvyšší česká fotbalová soutěž se systémem profesora Frončka hraje od sezóny 2001/2002. Kromě práce v oblasti teorie grafů a teorie designu navrhoval rozpisy pro mnoho sportovních lig, včetně několika basketbalových a fotbalových soutěží NCAA a některých profesionálních lig.

Ve Frončkových tabulkách lze zajistit, aby žádné z mužstev nekončilo sezónu dvěma utkáními na hřištích soupeřů. Dále umožňuje pravidelné střídání utkání na domácím a soupeřově hřišti. Umožňují též zajistit, aby v jednom kole nehrála svá domácí utkání mužstva ze vzájemně si blízkých sídel či regionů, anebo lze zohlednit možné nevhodné klimatické podmínky na stadionech (například na začátku jarní části sezóny). Systém je navíc proměnlivý v posloupnosti zápasů, takže snižuje míru rizika korupce. Kód níže umožňuje stažení elektronické verze Frončkových tabulek.

Pořádání soutěží ve sportovních hrách

Soutěž ve sportovní hře je stanovený sled utkání mezi soutěžícími stranami. Utání je tedy jednotkou soutěže. Uspořádání soutěže ve sportovních hrách je ovlivněno především **časem**, ve kterém musí soutěž proběhnout, a **počtem** zúčastněných soupeřů (jednotlivci, dvojice nebo družstva). Časově může být např. soutěž deseti družstev ohraničena jedním nebo dvěma dny (krátkodobý turnaj), jedním či dvěma týdny (většina turnajů na mistrovství světa či Evropy) nebo jedním rokem (dlouhodobý turnaj). Soutěže se musí zúčastnit nejméně dvě družstva (nejčastěji 4 až 12), do soutěží masového charakteru však může být zapojeno i několik set družstev. V takovýchto případech jsou soutěže uspořádány ve více stupních (např. extraliga, první liga, druhá liga, divize, krajská soutěž, okresní soutěž).

Obsahová (počet účastníků) a časová stránka struktury soutěže ovlivňují bezprostředně stránku vztahovou, to je způsob uspořádání jednotek soutěže (utání). Rozeznávají se tři formy soutěží (též soutěžní nebo hrací systémy):

- stejnoměrné,
- vyřazovací,
- smíšené.

Ve **stejneměrné formě** soutěže má každý z účastníků zajištěno, že se postupně utká s každým z ostatních účastníků (též tzv. „systém každý s každým“, též „robin“ systém). Postupné utkání se všemi soupeři se může uskutečnit pouze jedenkrát (soutěž s jediným cyklem), nejčastěji u časově omezených turnajů, ale také dvakrát či čtyřikrát (dlouhodobé mistrovské soutěže). Počet utkání (x), která je zapotřebí i sehrát, se vypočítá dosazením počtu účastníků (n) a počtu cyklů (a) do vzorce, který má obecně tuto podobu:

$$x = \frac{a \cdot n \cdot (n - 1)}{2},$$

- pro soutěž s jedním cyklem: $x = \frac{n \cdot (n - 1)}{2}$,
- pro soutěž se dvěma cykly: $x = n \cdot (n - 1)$,
- pro soutěž se čtyřmi cykly: $x = 2n \cdot (n - 1)$.

V následující tabulce je uveden příklad rozpisu soupeřů pro jednotlivá kola (každý účastník v něm sehrál jedno utkání) soutěže s jedním cyklem při osmi i účastnících.

1. kolo	2. kolo	3. kolo	4. kolo	5. kolo	6. kolo	7. kolo
1 – 8	8 – 4	7 – 8	8 – 3	6 – 8	8 – 2	5 – 8
2 – 7	5 – 3	1 – 6	4 – 2	7 – 5	3 – 1	6 – 4
3 – 6	6 – 2	2 – 5	5 – 1	1 – 4	4 – 7	7 – 3
4 – 5	7 – 1	3 – 4	6 – 7	2 – 3	5 – 6	1 – 2

Při sestavování rozpisu se postupuje následovně:

- pro první kolo zapíšeme čísla, pod kterými družstva startují, v aritmetickém pořadí proti směru hodinových ručiček;
- pro všechna ostatní kola ponecháváme nejvyšší číslo (v tomto případě 8) v prvním řádku, ale střídavě na prvním místě (domácí družstvo) a druhém (hostující družstvo). Číslo 1 umístíme vždy na místo, na kterém bylo v předchozím kole číslo zahajující druhou polovinu účastníků (v tomto případě číslo 5). Zbývající čísla pak zapisujeme v aritmetickém pořadí od čísla jedna opět proti směru hodinových ručiček;
- pro jiný počet účastníků postupujeme obdobným způsobem. Je-li počet družstev lichý, provedeme rozpis pro nejbližší vyšší sudý počet. V každém kole pak má jedno družstvo volno (vždy to, které má hrát proti nejvyššímu – tedy neobsazenému číslu);
- v případě, že soutěž probíhá ve dvou cyklech, změní se pro druhý cyklus pořadí čísel v každém z párů (kdo byl v prvním cyklu domácí, hraje ve druhém cyklu na hřišti soupeře a naopak).

Výsledky jsou pro větší přehlednost průběžného i konečného pořadí účastníků zapisovány do tabulky, která může mít různé podoby. Zpravidla jsou zaznamenávány počty již sehraných utkání, kolik jich skončilo výhrou či porážkou (případně remízou) daného družstva, počet získaných bodů a často též celkové skóre (získaných a obdržených gólů, vítězných či ztracených setů).

Konečné pořadí družstev v soutěži, která byla organizována ve stejnoměrné formě, vykazuje vysokou spolehlivost vzhledem ke skutečné sportovní výkonnosti zúčastněných. Vliv tzv. náhodných výsledků je, zvláště u soutěží s více cykly, zanedbatelný. Stejnoměrnou formu soutěže však nelze uplatnit tam, kde počet účastníků přesahuje časové možnosti. Pro krátkodobé a střednědobé soutěže je maximum 6–8 účastníků, pro dlouhodobé soutěže asi 18–20 účastníků. V krátkodobých či střednědobých soutěžích s počtem okolo 12–16 účastníků se proto často používá **skupinové varianty** stejnoměrné formy. Např. turnaj 12 družstev je hrán ve dvou šestičlenných skupinách jednocyklovou formou každý s každým. Vítězové skupin se pak utkají 1. a 2. místo konečného pořadí, druzí ze skupin o 3. a 4. místo, třetí ze skupin o 5. a 4. místo atd. Tato varianta může mít i více stupňů. Tak např. turnaj 16 družstev se hraje nejdříve ve čtyřech skupinách po čtyřech účastnících formou každý s každým. První tři družstva s každé skupiny (celkem 12 družstev) vytváří dvě šestičlenné skupiny, ve kterých se družstva utkají opět každý s každým, přičemž se ale předchozí výsledky ze čtyřčlenných skupin započítávají. Konečné pořadí se pak určí stejně jako v předchozím příkladu. Družstva,